

Dr hab. Mirosław Mika, prof. UJ
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków

Kraków, 18.11.2022 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Michała Dudy
pt. *Determinanty wizerunku turystycznego miasta – przykład Łodzi*

Problem badawczy

Recenzowana rozprawa wpisuje się w nurt badań geograficznych nad turystycznym użytkowaniem przestrzeni miejskiej. Przedmiotem pracy jest diagnoza wizerunku Łodzi z punktu widzenia odwiedzających to miasto w celach turystycznych. Wybór tematyki badawczej uważam za trafny ze względów poznawczych i metodologicznych, a także potrzebny, mając na uwadze potencjał aplikacyjny spodziewanych rezultatów badawczych. Badania dotyczące „wizerunku turystycznego” miasta w studiach geograficznych są prowadzone od niedawna, stąd też tematykę rozprawy doktorskiej mgra Michała Dudy przyjmuję z dużym zadowoleniem. Recenzowaną rozprawę zaliczam do pierwszych opracowań powstałych w naszym kraju na polu geografii turystyki, w których wskazaną wyżej problematykę analizuje się w sposób kompleksowy oraz w ujęciu chronologicznym i dynamicznym.

Główny problem badawczy pracy dotyczy rozpoznania i oceny wizerunku turystycznego miasta, pojmowanego jako odzwierciedlenie cech przestrzeni danego miasta w umyśle jednostki, która planuje, a następnie realizuje podróż turystyczną w tym mieście. Biorąc pod uwagę wielość kategorii pojęciowych: „wizerunku”, „wizerunku miasta” oraz „wizerunku turystycznego” w literaturze naukowej, autor zaproponował w pracy własną operacyjną definicję „wizerunku turystycznego miasta”, która nakreśliła ramy analiz szczegółowych oraz dyskusji otrzymanych rezultatów badawczych.

Cel pracy określono w wymiarach poznawczym, metodologicznym i aplikacyjnym. W wymiarze poznawczym dotyczył:

- określenia wizerunku turystycznego Łodzi i sprawdzenia, jak zmienia się on na różnych etapach podróży (przed przyjazdem, podczas, po);
- sprawdzenia, czy przenikanie się stref słabości społecznej i zdegradowanych urbanistycznie z miejscami odwiedzanymi przez turystów ma wpływ na wizerunek turystyczny miasta;
- krytycznego przeglądu dotychczasowych definicji wizerunku turystycznego i próby sformułowania syntetycznej definicji obejmującej brakujący według autora aspekt zmienności wizerunku w czasie;
- weryfikacji teoretycznych założeń modelu całościowego procesu formowania się wizerunku zaproponowanego przez H. Kim i J. Chena (2015).

W wymiarze metodologicznym, cel pracy określono jako:

- ocena potencjalnych możliwości wykorzystania metody badań na 3 etapach w badaniach wizerunku;
- weryfikacja trafności zaproponowanej definicji wizerunku turystycznego miasta;
- sformułowanie rekomendacji i algorytmu postępowania dla dalszych badań nad wizerunkiem.

Natomiast cel aplikacyjny łączono z „dostarczeniem wiedzy dla władz Łodzi dotyczącej wizerunku miasta i uwarunkowań oraz czynników, które na niego wpływają oraz go kształtują”.

Ponadto Autor postawił trzy hipotezy badawcze w następującym brzmieniu:

1. „Wizerunek turystyczny miejsca jest zmienny w czasie i różni się w zależności od etapu podróży”.
2. „Negatywny obraz Łodzi obecny w stereotypach, po przybyciu do miasta ulega weryfikacji i poprawie”.
3. „Bezpośrednie sąsiedztwo stref zdegradowanych i obiektów lub obszarów najbardziej atrakcyjnych turystycznie, jest główną przyczyną negatywnego wizerunku turystycznego miasta podczas i po pobycie”.

Uważam, że w pracy o charakterze eksploracyjnym, jaką jest rozprawa doktorska mgra Michała Dudy, można było zrezygnować z formułowania hipotez bez uszczerbku w warstwie założeń i podstaw metodologicznych rozprawy, ograniczając się do celów szczegółowych lub sformułowania pytań badawczych, tym bardziej, że hipoteza nr 3 brzmi niespójnie z autorską definicją wizerunku turystycznego miasta. Trudno bowiem logicznie połączyć „negatywną przyczynę” z „syntezą wiedzy, wyobrażeń i wrażeń...” zapisaną w definiens na str. 31. Z kolei hipoteza nr 1 jest na tyle ogólna, że wydaje się być nieweryfikowalna.

Metodyka badań i ocena materiału badawczego

Materiał empiryczny został zebrany przez Doktoranta w drodze wywiadów częściowo ustrukturyzowanych z turystami odwiedzającymi Łódź z uwzględnieniem trzech zakresów czasowych – przed wyjazdem, w trakcie pobytu oraz po powrocie do domu. Próba respondentów liczyła 22 osoby, które zostały przebadane kolejno we wskazanych etapach związanych z podróżą. Analizę danych z wywiadów przeprowadzono zgodnie z zasadami analizy jakościowej. Zakres badań rozszerzono o analizę zawartości treści na 68 fotografiach wykonanych przez turystów w trakcie ich pobytu w Łodzi. Pula respondentów oraz liczba przeprowadzonych wywiadów okazała się wystarczająca do realizacji zamierzeń badawczych. Zastosowane w pracy badanie podłużne pozwoliło Autorowi przeanalizować zmienność oraz kształtowanie się obrazu miasta w umysłach respondentów oraz wynikające z tego procesu oceny Łodzi związane z postrzeganiem tego miasta.

Struktura pracy

Praca liczy 338 stron znormalizowanego tekstu, w tym 45 rycin, 26 tabel, 28 fotografii oraz trzy załączniki. Spis bibliograficzny liczy 285 pozycji, obejmuje opracowania naukowe – krajowe i zagraniczne oraz raporty i opracowania planistyczne.

Struktura pracy jest przejrzysta, a kolejność rozdziałów uporządkowana logicznie. Obejmuje siedem rozdziałów, z czego pierwszy ma formę wprowadzającą, ostatni zaś zawiera podsumowanie.

W rozdziale pierwszym (31 stron) dookreślono przedmiot badań, sformułowano cele i hipotezy badawcze, a także przeprowadzono dyskusję terminologiczną wokół pojęcia wizerunku w odniesieniu do miasta i turystyki. W rozdziale drugim (27 stron) omówiono metodykę badań, zastosowane narzędzia i techniki badawcze oraz źródła danych. W rozdziale trzecim scharakteryzowano Łódź (obszar badań) oraz jej cechy przestrzenno-strukturalne rozpatrywane jako przedmiot odniesienia dla procesu kształtowania wizerunku tego miasta w oczach przyjezdnych. Dyskusja w tym rozdziale jest osadzona na kanwie solidnych źródeł materiałowych.

Podstawowe znaczenie z punktu widzenia realizacji celów rozprawy mają rezultaty badań omówione w obszernym rozdziale czwartym (122 strony), który stanowi główną, empiryczną część recenzowanej dysertacji. Przedstawiono w nim szczegółową i pogłębioną charakterystykę wypowiedzi turystów na temat Łodzi, w tym ich opinii i ocen wylaniających się z subiektywnego – wyobrazonego (przez przyjazd), doświadczanego (w trakcie pobytu) oraz utrwalonego (po powrocie) – obrazu tego miasta. Zaprezentowane wyniki zostały solidnie udokumentowane w formie zestawień tabelarycznych, wykresów oraz odpowiednio dobranych cytatów z wypowiedzi respondentów. Sposób rozwiązania problemu badawczego i prezentację wyników w tym rozdziale oceniam wysoko.

Rozdział piąty (29 stron) zawiera przedstawienie oraz interpretację obrazu (wizerunku) Łodzi utrwalonego na fotografiach wykonanych przez niektórych respondentów. Ilustracje omówiono z punktu widzenia struktury obrazu, krytycznego zrozumienia ich treści i intencji autora, znaków z ich znaczeniami, a także lokalizacji wykonania konkretnych fotografii z uwzględnieniem zakresu przestrzennego, jaki obejmują treści analizowanych zdjęć.

W szóstym rozdziale (52 strony) Autor omawia w sposób syntetyczny zmianę „wizerunku turystycznego” Łodzi u badanych respondentów, zestawiając ich wypowiedzi pochodzące z okresu przed wyjazdem, w trakcie pobytu oraz po powrocie do domu. Jest to niezwykle interesująca i drobiazgowo analiza dająca szczegółowy wgląd w proces zmian dokonujących się w sferze poznawczej i emocjonalnej wśród turystów odwiedzających Łódź. W rozdziale tym przedstawiono także autorską koncepcję całościowego spojrzenia na czynniki oraz proces kształtowania się obrazu miasta w umyśle jednostki (turysty).

W rozdziale siódmym – stanowiącym podsumowanie (12 stron) rozważań zawarto wnioski oraz ustalenia wynikające z analiz, a także oceny weryfikujące hipotezy postawione w pierwszym rozdziale.

Ocena merytoryczna oraz uwagi

Autor rozprawy podjął się niezwykle ambitnego i trudnego przedsięwzięcia, jakim była konceptualizacja „wizerunku turystycznego miasta” oraz operacyjne zastosowanie tego pojęcia w badaniach szczegółowych. W tym kontekście na podkreślenie zasługuje dobre rozeznanie Doktoranta w wielodyscyplinarnej dyskusji naukowej wokół koncepcji „wizerunku”. Świadczy o tym zarówno bogaty zestaw cytowanej literatury, jak i umiejętność łączenia w dysertacji różnych wątków problemowych.

Za szczególnie wartościowe w pracy uważam zastosowanie podejścia metodycznego opartego na badaniu podłużnym respondentów. Rozwiązanie takie w badaniach geograficznych jest stosowane niezwykle rzadko. Wymaga ono szczególnej dyscypliny organizacyjnej w prowadzeniu badań. W rezultacie pozwala jednak diagnozować analizowany proces w sposób ewolucyjny, dając też badaczowi wgląd w zmianę interesujących go cech jakościowych. Autor poradził sobie z organizacją tak prowadzonego przedsięwzięcia badawczego, zebraniem materiału empirycznego, jego krytycznym opracowaniem oraz syntetyczną i twórczą prezentacją uzyskanych rezultatów w rozprawie. W konsekwencji zamierzenia oraz cele badawcze pracy zostały przez Doktoranta zrealizowane pomyślnie.

Słabą stroną pracy jest jej warstwa językowa (tu: pojawiają się błędy gramatyczne, znaczeniowe, logiczne) oraz – w moim przekonaniu – nadmiernie rozbudowane wątki ogólne w tekście, które miejscami obniżają spójność i zwartość przekazu. Uwaga ta dotyczy m.in. niepotrzebnie szerokich opisów metod oraz technik naukowych. Autor dość swobodnie posługuje się w pracy ogólnikami, stwierdzeniami oceniającymi (np. „sensownym wydaje się...”, „powinny”, „najważniejszy”), a także zwrotami, które w tekstach naukowych nie powinny się znaleźć, np.: „bardzo”, „ciekawe”, „naturalnie”, lub nadużywanie spójnika „czyli”, jako łącznika wyjaśniającego w zdaniach. Miejscami sposób prowadzenia wywodu jest tak złożony, że trudno podążyć za tokiem rozumowania Autora. Na str. 337 w podsumowaniu pojawiło się kontrowersyjne stwierdzenie: „...autor odkrył możliwości analiz zdjęć wykonanych przez turystów w przestrzeni miejskiej”.

Moją wątpliwość budzą określenia: „główna determinanta” i „towarzysząca determinanta” w tabelach: 6, 9, 12, które dalej stosuje się w tekście. Wydaje się, że chodziło raczej o zmienne: główną i uzupełniającą, które określały wyodrębniony czynnik. Przydałoby się także wprowadzić objaśnienia do oznaczeń i wyróżników (np. kolorów) stosowanych w tabelach, miejscami trudno odczytać ich zawartość.

W tym miejscu chciałbym podjąć dyskusję nad zaproponowaną w pracy autorską, roboczą definicją „wizcrunku turystycznego miasta”. Zdaniem Doktoranta definicja ta „powinna brzmieć” następująco: *Wizerunek turystyczny miasta to subiektywna synteza wiedzy, wyobrażeń i wrażeń, obecna w świadomości człowieka, w stosunku do miasta będącego potencjalnym lub rzeczywistym celem podróży turystycznej, powstająca [chyba powstająca?] na skutek wewnętrznej percepcji i zewnętrznych oddziaływań, zmienna w czasie i różniąca się na etapach podróży wyobrażonej, doświadczanej i zapamiętanej* (str. 31). Stawiam pytanie: czy „syntezę wiedzy, wyobrażeń i wrażeń” można określić jako „subiektywną”? Ponadto, czy na pewno chodzi tu o „świadomość człowieka”? Świadomość

jest przecież zdolnością jednostki do poznawania otaczającej rzeczywistości lub zdawaniem sobie sprawy z czegoś. Wreszcie, do czego odnosi się ostatni człon owego złożonego zdania, a dokładnie zwrot: „*zmienna w czasie i różniąca się*”? Logika zdania wskazuje, że do „syntezy”. Zastanawiam się, czy aby na pewno takie brzmienie definicji było intencją jej Autora?

Konkluzja

Recenzowana rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorant wykazał się ogólnie dobrą wiedzą teoretyczną. Zaplanował i przeprowadził badania własne, zachowując obowiązujące standardy metodologiczne. Uzyskane i zaprezentowane w dysertacji rezultaty mają wysoką wartość poznawczą, mogą też zostać z powodzeniem wykorzystane w praktyce marketingowej, organizacji i zarządzania turystyką w miastach – nie tylko w Łodzi. Wskazane w recenzji niedociągnięcia i uwagi dyskusyjne w żadnym wypadku nie obniżają wartości merytorycznej opracowania.

W związku z powyższym stwierdzam, że recenzowana praca pt. *Determinanty wizerunku turystycznego miasta – przykład Łodzi* spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim w myśl obowiązującej ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789), wnoszę więc do Komisji Uniwersytetu Łódzkiego do spraw stopni naukowych z dziedziny Geografia Społeczno-Ekonomiczna i Gospodarka Przestrzenna o dopuszczenie mgra Michała Dudy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

/ Mirosław Mika /